

2026-04-07

Valstybės kritinių atsargų rezervo sudarymo praktikos Šiaurės Europos šalyse, Prancūzijoje ir Šveicarijoje

Šiame darbe analizuojamos kritinio valstybės atsargų rezervo sudarymo praktikos Šiaurės Europos šalių (Danija, Norvegija, Suomija, Švedija) bei Prancūzijoje ir Šveicarijoje. Apžvelgiama pagrindinė valstybės rezervą reglamentuojanti teisinė bazė, aptariamas institucinis rezervo kaupimo ir valdymo mechanizmas bei jo finansavimo būdai. Dėmesys kreipiamas į maisto atsargų, energetinių išteklių, medikamentų rezervo kaupimą ekstremalioms situacijoms.

Apibendrinus pasakytina, kad analizuotais atvejais identifikuoti skirtingi valstybės kritinių atsargų rezervo kaupimo būdai. Tirtais atvejais valstybės rezervo struktūra įvairuoja nuo ganėtina centralizuotos, turinčios atskirą finansavimo modelį (Suomija) iki subsidiarios-decentralizuotos, išskirstytos per skirtingus ūkio-pramonės sektorius, regionines, vietos lygmens ir nevyriausybinės organizacijas (Danija, Norvegija, Prancūzija, Švedija, Šveicarija). Pastebėta, kad po didelio masto Rusijos invazijos į Ukrainą valstybės rezervo klausimas daugelyje tirtų šalių tapo prioritetiniu įstatymų leidėjų darbotvarkėse. Atkreiptinas dėmesys į įstatymų leidėjų ir atsakingų institucijų pastangas judėti link tokio teisinio reguliavimo, kuris labiau centralizuotų valstybės kritinių atsargų rezervą ir maksimaliai jį pritaikytų prie šiuolaikinės nekonvencinės grėsmių specifikos.

Danija

2026 m. Danijoje sustiprėjo požiūris, pagal kurį valstybės institucijos, privatus sektorius ir gyventojai bendrai atsako už pasirengimą krizėms¹. Šiame modelyje vadovaujama septyniais pagrindiniais principais, įtvirtintais Danijos nacionalinėje pasirengimo ir krizių valdymo sistemoje: sektorinės atsakomybės, panašumo (krizių metu veikiama kuo panašiau į kasdienes procedūras), subsidiarumo (sprendimai priimami žemiausiam įmanomame lygmenyje), bendradarbiavimo, atsargumo ir lankstumo².

Siekiant optimizuoti žmogiškųjų išteklių ir rezervų panaudojimą, Danijoje taikoma nustatyta aktyvavimo ir koordinavimo tvarka. Remiantis Danijos ekstremaliųjų situacijų valdymo įstatymu, už sektoriaus funkcionalumą krizės metu atsako atitinkama ministerija³. Priklausomai nuo grėsmės masto, institucijos taiko laipsnišką aktyvavimo ir koordinavimo modelį – nuo sustiprintos stebėsenos ir koordinavimo iki operatyvinio reagavimo. Strateginio pasirengimo priemonės organizuojamos sektoriniu principu, ypač naftos ir energetikos, sveikatos apsaugos bei civilinės saugos srityse. Šalis nekaupia valstybinių strateginių maisto rezervų, maisto užtikrinimą grindžia rinkos mechanizmais ir tiekimo grandinių atsparumu.

¹ NOST – National Operativ Stab: <https://samsik.dk/krisestyring/nost/>

² Crisis Management in Denmark: <https://www.brs.dk/da/nyheder-og-publikationer/publikationer2/alle-publikationer/2021/crisis-management-in-denmark/>

³ Bekendtgørelse af beredskabsloven: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2017/314>

Energijos tiekimo srityje Danija taiko mišrų modelį, kuriame derinama ne pelno siekiančios agentūros valdymas ir privataus sektoriaus finansinės bei fizinės prievolės⁴. Danijos naftos rezervų agentūra⁵ administruoja atsargas, atitinkančias ne mažiau kaip 57 dienų šių produktų suvartojimą. Naftos bendrovės papildomai privalo kaupti dar apie 24 dienų atsargas, todėl bendras nacionalinis rezervų lygis siekia mažiausiai 81 dieną. 57 dienų atsargų dalis finansuojama per centralizuotą administruojamą įmokų mechanizmą, o papildoma 24 dienų dalis dengiama decentralizuotai – tiesioginėmis pačių įpareigotų įmonių išlaidomis, susijusiomis su atsargų laikymu, nuoma ar rezervavimo sutartimis.

Rinkos dalyviai turi teisinę prievolę užtikrinti tam tikrą atsargų kiekį, tą gali padaryti keliais būdais: laikyti atsargas savo ar nuomojamose talpyklose, pavesti jų laikymą Danijos naftos rezervų agentūrai arba sudaryti atsargų padengimo sutartis, kai kita šalis rezervuoja jiems konkretų produktų kiekį. Esminis reikalavimas yra ne fizinis viso kuro kiekio laikymas, o užtikrinimas, kad nustatytas kiekis krizės atveju būtų logistiškai prieinamas. Toks modelis sumažina individualią infrastruktūros našta rinkos dalyviams, kartu išlaikant valstybės kontrolę ir atsargų prieinamumą ekstremaliomis situacijomis.

Kiek atsargų turi kaupti kiekvienas rinkos dalyvis, nustatoma pagal jo veiklos mastą Danijos rinkoje – daugiausia pagal importuojamų, pagaminamų ar į vidaus rinką pateikiamų naftos ir naftos produktų kiekius. Jei įmonė peržengia nustatytą ribą, jai atsiranda prievolė dalyvauti atsargų sistemoje. Tuomet pagal jos deklaruotus kiekius apskaičiuojama, kokią strateginių atsargų dalį ji turi užtikrinti⁶.

Naftos produktų atsargų rotavimo principai Danijos sistemoje grindžiami integracija su komercine rinka ir nuolatiniu atsargų atnaujinimu, siekiant užtikrinti jų kokybę bei operacinį parengtumą. Praktikoje tai reiškia, kad dalis atsargų periodiškai parduodama rinkoje, o jų vietoje įsigijami nauji, specifikacijas atitinkantys produktai, taip išvengiant ilgalaikio sandėliavimo sukeltos degradacijos. Rotacija vykdoma laikantis griežtų kokybės, saugos ir apskaitos reikalavimų, užtikrinant nuolatinį atsargų atnaujinimą ir jų atitiktį kokybės bei naudojimo reikalavimams. Praktikoje gali būti taikomi „anksčiau įsigytas – pirmiau panaudotas“ (angl. *first in, first out, FIFO*) principai. Be to, rotavimo procesas derinamas su sezoniniais paklausos svyravimais (pavyzdžiui, skirtingomis kuro specifikacijomis vasarą ir žiemą), logistikos pajėgumais ir infrastruktūros prieinamumu. Toks modelis leidžia optimizuoti kaštus, išlaikyti atsargų kokybę ir užtikrinti, kad krizės atveju atsargos būtų tinkamos naudoti bei lengvai integruojamos į esamas tiekimo grandines⁷.

Danijos naftos atsargų sistema finansuojama ne iš valstybės biudžeto, o iš pačių naftos rinkos dalyvių⁸. Danijos strateginių naftos atsargų finansavimas grindžiamas diferencijuotais mėnesiniais tarifais pagal produktų kategorijas, todėl rinkos dalyvių mokama suma priklauso tiek nuo atsargų kiekio, tiek nuo jų tipo. Rezervų agentūra išskiria keturias pagrindines kategorijas ir kainas 2026 m.:

- 1 kategorija apima benzina, kuriam taikomas 2,45 eurų/m³ tarifas;
- 2A kategorija – reaktyvinį kurą ir žibalą, kuriems taikomas 3,88 eurų/m³ tarifas;
- 2B kategorija – dyzeliną ir gazolį, kuriems taikomas 2,91 eurų/m³ tarifas;
- 3 kategorija – sunkiuosius naftos produktus, kuriems tarifas nustatomas pagal masę ir siekia 3,21 eurų/t.

Naftos bendrovės moka įmokas Danijos naftos rezervų agentūrai už tai, kad ši jų vardu kaupia ir administruoja privalomas atsargas. Tokia sistema leidžia tiksliau paskirstyti atsargų išlaikymo kaštus, atsižvelgiant į skirtingų produktų saugojimo ir rotavimo specifiką. Atsargų palaikymo kaštai paskirstomi tarp rinkos dalyvių, o galutinėje grandyje jie netiesiogiai atsispindi degalų kainoje vartotojams.

⁴ Legislation on oil stockholdings: <https://www.fdo.dk/en/pages/rules-and-procedures/legislation/>

⁵ Danish Energy Agency – Esbjerg: <https://ens.dk/en/supply-and-consumption/risk-preparedness>

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

⁸ FDO's unit costs: <https://www.fdo.dk/en/pages/rules-and-procedures/unit-costs/>

Sprendimą dėl strateginių naftos atsargų panaudojimo priima Klimato, energetikos ir komunalinių paslaugų ministras⁹. Danijos krizių valdyme numatyta, kad pirminis valstybės intervencinis mechanizmas paprastai siejamas su centriniu 57 dienų atsargų segmentu. Lygiagrečiai su fiziniu naftos išleidimu, ministras turi įgaliojimus įvesti griežtas paklausos ribojimo priemones, pavyzdžiui, apriboti degalų pardavimą vienam asmeniui.

Sveikatos apsaugos sektoriaus strateginių atsargų valdymas Danijoje atspindi teisiškai įpareigojantį ir decentralizuotą logistikos modelį. Per Vaistų agentūros reguliacinį mechanizmą valstybė yra nustačiusi pareigą farmacijos įmonėms, tiekiančioms kritiškai svarbius vaistus Danijos rinkai, užtikrinti nustatyto dydžio rezervo atsargų kaupimą, jų laikymą, kokybinį tinkamumą ir nuolatinę rotaciją. Tokiu būdu atsargų valdymo atsakomybė ir finansavimo našta perkeliama privačiam sektoriui, o valstybė išlaiko priežiūros, kontrolės ir koordinavimo funkcijas¹⁰. Tam tikriems subjektams, pavyzdžiui, platintojams ir lygiagretaus importo veiklos vykdytojams pagal specialų reguliavimą gali būti taikomos išimtis¹¹.

Danijos reguliavimas numato pareigą išlaikyti 6 savaičių numatomo pardavimo apimties rezervą. Fizinio rezervo rotacija ir kiekių nustatymas remiasi praeities vartojimo duomenimis grįstu algoritmu. Privalomas atsargų kiekis atskiriems pakuočių lygiams perskaičiuojamas du kartus per metus – sausio 1 d. ir liepos 1 d., vertinant vidutinius to paties produkto pardavimus per ankstesnį pusmetį¹². Jei įmonė per praėjusius 6 mėn. (26 savaites) rinkai patiekė, pavyzdžiui, 2000 pakuočių, jos privalomas nuolatinis 6 savaičių rezervas apskaičiuojamas pagal tokią formulę: $(2000 \text{ pakuočių} / 26 \text{ savaitių}) \times 6 \text{ savaitių} = 461,54 \text{ pakuotės}$. Šis matematinis modelis užtikrina automatinę rezervo apimties adaptaciją prie realių sergamumo ir vartojimo tendencijų šalyje. Jei vaisto vartojimas mažėja, atitinkamai mažėja ir privalomas rezervas, taip išvengiant perteklinių atsargų kaupimo.

Jei įmonė susiduria su gamybos ar logistikos sutrikimais, ji, laikydamasi Vaistų agentūros nustatytos tvarkos ir apie tai informavusi agentūrą, gali panaudoti sukauptą rezervą Danijos rinkos aprūpinimui¹³. Išimtiniais atvejais, gavus atitinkamą leidimą, gali būti svarstomas atsargų panaudojimas ne vien Danijos vidaus rinkos poreikiams, bet ir kitų šalių aprūpinimui, jei tai suderinama su taikytinu reguliavimu ir pacientų saugos interesais.

Siekiant išvengti klaidų skaičiavimuose, nustatyta apsauginė taisyklė. Jei prieš perskaičiavimo datą (sausio 1 d. arba liepos 1 d.) įmonė buvo fiksavusi vaistų trūkumą, naujoji rezervo apimtis skaičiuojama remiantis ne trūkumo laikotarpio pardavimais (kurie natūraliai buvo maži), bet pagal paskutinių dviejų standartinių ketvirčių, buvusių prieš krizę, duomenis. Pasibaigus tiekimo krizei ir atnaujinus normalų importą, įmonei suteikiamas 3 mėn. pereinamasis laikotarpis privalomam 6 savaičių rezervui visiškai atkurti. Esant specifinėms aplinkybėms (pavyzdžiui, ypač trumpam vaisto galiojimo laikui ar labai mažai rinkos daliai), Danijos vaistų agentūra gali suteikti išimtis – sumažinti privalomą saugoti kiekį arba leisti vaistus saugoti kitoje ES valstybėje¹⁴.

Danija neturi aiškiai išreikšto plataus valstybinio maisto rezervo modelio, analogiško naftos ar kritiškai svarbių vaistų sistemoms. Maisto aprūpinimo tęstinumas daugiausia siejamas su veikiančiomis rinkos tiekimo grandinėmis, bendruoju civilinės saugos pasirengimu ir gyventojų individualaus pasirengimo rekomendacijomis¹⁵. Piliečiai papildomai raginami būti pasirengę mažiausiai 3 savarankiško išgyvenimo paroms.

Danijos valstybės rezervo modelis grindžiamas reikšmingos dalies kritinių atsargų decentralizuotu kaupimu privačiose tiekimo grandinėse pagal teisės aktuose nustatytus įpareigojimus. Valstybė pirmiausia užtikrina teisinį reguliavimą, priežiūrą, koordinavimą ir galimybę krizės metu

⁹ Denmark's legislation on oil security: <https://www.iea.org/articles/denmarks-legislation-on-oil-security>

¹⁰ Stockpiles of critical medicines: <https://laegemiddelstyrelsen.dk/en/licensing/supervision-and-inspection/medicine-shortages/stockpiles-of-critical-medicines/>

¹¹ Bill on mandatory stockpiles of critical medicines: <https://plesner.com/en/news/bill-mandatory-stockpiles-critical-medicines-etc-passed>

¹² Stockpiles of critical medicines

¹³ Bill on mandatory stockpiles of critical medicines

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Prepared for crises: <https://www.brs.dk/en/prepared/>

mobilizuoti išteklius. Danija saugo specializuotas civilinės saugos ir reagavimo priemones, būtinas tiesioginiam valstybės veikimui ekstremalių situacijų metu. Per nacionalinę gelbėjimo sistemą, veikiančią šešiuose regioniniuose parengties centruose, laikoma ir nuolat parengtyje palaikoma specializuota įranga, skirta didelio masto ar pavojingiems incidentams, kai vietinių tarnybų pajėgumų nepakanka¹⁶. Tokiu būdu valstybė saugo ne vien priemones, bet ir operacinį pajėgumą – techniką, specialistus, logistiką bei gebėjimą greitai sustiprinti vietos tarnybas krizės metu.

Norvegija

Norvegijoje veikia sektorinė sistema, pagal kurią skirtingų kritinių prekių rezervai (vaistai, grūdai / maistas, naftos produktai) valdomi pagal atitinkamo sektoriaus teisinį pagrindą, biudžetą ir priežiūros grandines. Krizės metu šių rezervų koordinavimas vykdomas remiantis krizių valdymo principais ir nacionaliniais koordinavimo mechanizmais. Šalyje atsargų valdymas ir priežiūra organizuojami sektoriniu principu. Už atskirų rezervų rūšių valdymą atsako atitinkami sektoriai ir institucijos, o bendras civilinės parengties koordinavimas vykdomas per nacionalines krizių valdymo schemas¹⁷.

Energetikos sektoriaus rezervai Norvegijoje yra formuojami atsižvelgiant į specifinę šalies energetinę struktūrą. Pirma, Norvegija yra viena svarbiausių naftos ir gamtinių dujų eksportuotojų Europoje, o beveik visa jos naftos ir dujų gavyba yra orientuota į eksportą. Antra, šalies vidaus elektros energijos sistema yra beveik visiškai paremta atsinaujinančiais energijos ištekliais¹⁸. Dėl šių priežasčių Norvegijos energijos atsargų modelis skiriasi nuo daugumos Europos valstybių, kurių energetinis saugumas labiau grindžiamas importuojamo kuro atsargomis.

Nacionalinis įstatymas dėl naftos produktų atsargų kaupimo reikalauja, kad asmenys ir įmonės, importuojančios ar gaminančios naftos produktus pardavimui vidaus rinkai, savo lėšomis privalomai laikytų strategines atsargas, atitinkančias ne mažiau kaip 20 dienų normalaus šalies suvartojimo¹⁹. Sandėliavimo prievolė atsiranda, kai bendras importuotas ir (arba) pagamintas kiekis viršija 10 000 m³. Rezervas skirtas sušvelninti tiekimo ir logistikos sutrikimų poveikį vietinei degalinių ir transporto infrastruktūrai, kol bus perorientuotas eksportui skirtas srautas. Įmonėms, pažeidusioms rotacijos, fiksavimo ir saugojimo prievolės, numatytos administracinės baudos, siekiančios iki 10 mln. Norvegijos kronų už vieną pažeidimą²⁰.

Naftos produktų atsargų kaupimas Norvegijoje finansuojamas privačių rinkos dalyvių – importuotojų ir gamintojų – lėšomis, kuriems įstatymas nustato pareigą savo sąskaita laikyti nustatyto dydžio atsargas. Jų rotacija vyksta per nuolatinę komercinę apyvartą: atsargų laikymo pareigą turintys subjektai gali parduoti ir papildyti produktus, tačiau privalo bet kuriuo metu išlaikyti teisės aktuose nustatytą minimalų atsargų lygį. Ne mažiau kaip 40 proc. visų privalomųjų atsargų turi sudaryti paruošti produktai. Sandėliavimo įpareigojimas taikomas šioms produktų kategorijoms²¹:

- 1 kategorija: benzinas;
- 2 kategorija: automobilių dyzelinas, statybinis dyzelinas, lengvasis mazutas, šildymo parafinas, reaktyvinis kuras, jūrinis gazolis;
- 3 kategorija: sunkusis distiliatas, sunkioji nafta.

Gavus prašymą, galima suteikti leidimą sandėliuoti iki 20 proc. visų sandėliavimo įsipareigojimų kitoje šalyje, jei tarp šalių yra sudaryti susitarimai dėl tokio sandėliavimo.

¹⁶ *Beredskabsstyrelsens hovednummer*: <https://www.brs.dk/globalassets/brs---beredskabsstyrelsen/dokumenter/krisestyring-og-beredskabsplanlagning/2022/-national-risk-profile-2022-.pdf>

¹⁷ *DSBs samordningsansvar*: <https://www.dsb.no/ros-og-beredskap/samfunnsikkerhet-og-samordning/dsbs-samordningsansvar/>

¹⁸ *Exports of oil and gas*: <https://www.norskipetroleum.no/en/production-and-exports/exports-of-oil-and-gas/>

¹⁹ *Lovdata. Forskrift om beredskapslagring av petroleumsprodukt*: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-09-01-1019>

²⁰ *Lovdata. Lov om beredskapslagring av petroleumsprodukt*: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2006-08-18-61>

²¹ *Lovdata. Forskrift om beredskapslagring av petroleumsprodukt*

Medicinos rezervų kaupimas, rotacija ir valdymas pagal kompetencijas yra suskirstytas į du segmentus: pirminės sveikatos priežiūros (visuomenės vaistinių) lygmenį ir specializuotos sveikatos priežiūros (ligoninių) lygmenį²².

Už vaistų, reikalingų gyventojams įprastinėmis ambulatorinėmis sąlygomis, prieinamumą yra atsakingi trys pagrindiniai farmacijos didmenininkai²³. Norvegijoje strateginių vaistų rezervų apimtys nėra nustatomos vienodam laikotarpiui visiems preparatams – jos diferencijuojamos pagal konkrečių vaistų grupių svarbą, tiekimo riziką ir atsakingų institucijų nustatytus prioritetus, paprastai 3–6 mėnesių laikotarpiui. Minimalus strateginio rezervo laikotarpis – 3 mėn. Ši sistema apima atrinktas kritinių veiklių medžiagų grupes ir jų pagrindu suformuotą preparatų sąrašą. Minėti didmenininkai privalo nuolat laikyti šį papildomą rezervinį kiekį greta įprastinių komercinių atsargų, naudojamų kasdieniam tiekimui užtikrinti²⁴.

Specifiškesnių medikamentų rezervų palaikymas priskirtas regioninėms sveikatos priežiūros institucijoms. Nacionalinis specializuotų vaistų sandėlis formuojamas pagal specialų vaistų sąrašą, kurį, remdamasi moksline analize, parengia ir rekomenduoja ekspertų grupė. Vadovaujantis šiuo sąrašu, sandėlyje gali būti kaupiamos padidinto saugumo lygio atsargos, kurių apimtis nustatoma pagal konkrečias vaistų grupes ir jų poreikį. Konkrečių vaistų rezervų apimtys nustatomos pagal jų priskyrimą atitinkamoms prioritetinėms grupėms, tiekimo riziką ir atsakingų institucijų patvirtintus sąrašus; todėl skirtingoms vaistų kategorijoms gali būti taikomi nevienodi pasirengimo lygiai. Šis modelis Norvegijoje nėra įtvirtintas viename atskirame teisės akte, bet grindžiamas Sveikatos ir priežiūros ministerijos pavedimais²⁵.

Kompensavimo už valstybinio rezervo laikymą tvarka aprašyta Didmenininkų nuostatų 5a paragrafe²⁶. Subsidijų dydžiai ir tarifai peržiūrimi atsižvelgiant į infliaciją ir sandėliavimo rinkos dinamiką. Norvegijoje strateginių vaistų rezervų laikymo sąnaudos kompensuojamos viešosiomis lėšomis pagal specialią kompensavimo schemą. Valstybė didmenininkui kompensuoja finansines sąnaudas, susijusias su strateginiame vaistų rezerve „išaldytu“ kapitalu, apskaičiuodama jas nuo beveik visos rezervo vertės (atimant 10 proc.) pagal tuo metu galiojančią Norvegijos tarpbankinę palūkanų normą (NIBOR), padidintą 2 procentiniais punktais. Be to, kas mėnesį kompensuojamos saugojimo ir administravimo sąnaudos, apskaičiuojamos pagal faktiškai laikomą strateginio rezervo kiekį: 4 Norvegijos kronos už pakuotę ir 8 Norvegijos kronos už šaldomus vaistus bei A ir B preparatus. Papildomai gali būti kompensuojama iki 10 proc. su atsargų senėjimu susijusių sąnaudų.

Norvegijoje strateginio vaistų rezervo dydis apskaičiuojamas pagal konkretaus vaisto faktinį pardavimą per paskutinių 12 mėnesių ataskaitinį laikotarpį, kuris atnaujinamas kas 3 mėn. Remiantis šiais duomenimis, apskaičiuojamas vidutinis mėnesio poreikis, o rezervo apimtis nustatoma pagal atitinkamo vaisto vartojimo poreikį. Jei įmonė per metus rinkai patiekė, pavyzdžiui, 1000 pakuočių, jos privalomas 3 mėn. rezervas apskaičiuojamas pagal tokią formulę: $(1000 \text{ pakuočių} / 12 \text{ mėnesių}) \times 3 \text{ mėnesiai} = 250 \text{ pakuočių}$.

Norvegija naudoja rotacijos modelį, paremtą *FIFO* (anksčiau įsigytas – pirmiau panaudotas) principu. Vaistai, turintys trumpiausią likusį galiojimo laiką, yra perkeliama į komercinę apyvartą ir nuolat siunčiami į šalies vaistines ar ligonines įprastiniam vartojimui. Tuo pat metu rezervas iškart papildomas naujomis siuntomis tiesiai iš farmacijos gamintojų. Tokia sistema padeda mažinti nurašymų dėl pasibaigusio galiojimo riziką.

²² Forskrift om grossistvirksomhet med legemidler: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1993-12-21-1219/KAPITTEL_3#%C2%A75

²³ Beredskapslagre for legemidler og smittevernstyr: <https://www.dmp.no/forsyningssikkerhet/forsyningssikkerhet-og-beredskap/beredskapslagre-for-legemidler>

²⁴ Ten pat.

²⁵ Protokoll fra foretaksmøte i Helse: <https://www.regjeringen.no/contentassets/72d45c070ff34489ab2d3ef7c713fde1/protokoll-foretaksmote-i-helse-sor-ost-rhf-20.-april-2021.pdf>

²⁶ Forskrift om grossistvirksomhet med legemidler

Po geopolitinių sukrėtimų Norvegija nusprendė atkurti valstybinį maistinių kviečių saugojimą²⁷. Šalis išpareigojo iki 2029 m. palaipsniui sukaupti 82 500 tonų maistinių kviečių rezervą²⁸. Kiekis pagrįstas skaičiavimais ir atitinka gyventojų minimalų miltų bei duonos gaminių poreikį 3 mėn.

Šalis neturi nuosavų grūdų sandėlių, todėl sandėliavimo pajėgumai ir paslaugos perkami rinkoje. Rezervas integruojamas į komercinius sandėlius ir paskirstomas geografiškai²⁹. Grūdų rezervų saugojimas organizuojamas sudarant ilgalaikes sutartis su privataus sektoriaus operatoriais. Šiuo tikslu jau sudarytos 25 metų trukmės saugojimo sutartys. Norvegija išlieka grūdų savininkė; programą administruoja Žemės ūkio direkcija³⁰.

Norvegijos grūdų rezervas finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis, o jo saugojimas organizuojamas per ilgalaikes sutartis su privačiais saugojimo operatoriais. Atsargos kaupiamos palaipsniui, o priemonės finansavimas užtikrinamas per įprastą nacionalinio biudžeto procesą.

Rotacijos protokolai įpareigoja bendroves nuolat palaikyti nustatytą kvotą, reguliariai keisti senesnius grūdus naujo derliaus grūdais. Senesnės atsargos panaudojamos, o jų vietoje sukauptas naujo derliaus grūdų kiekis³¹. Privačios bendrovės pačios sprendžia, kuriuose savo objektuose saugoti rezervinius grūdus, taip užtikrinant logistinį lankstumą. Tačiau įstatymai ir sutarčių sąlygos numato esminę pareigą: valstybei oficialiai paskelbus ekstremalią padėtį ar tiekimo krizę, įmonė praranda teisę laisvai disponuoti šiomis rezervinėmis atsargomis komercinėje rinkoje. Grūdai tampa tiesiogiai pavaldūs valstybės nurodymams ir gali būti perdirbami ir platinami tik pagal valstybės sudarytus prioritetinius skirstymo sąrašus.

2024 m. programos įgyvendinimui pradėti buvo skirta pradinė 5,6 mln. eurų suma. Siekdama iki 2029 m. palaipsniui sukaupti 3 mėn. nacionalinį vartojimo poreikį atitinkantį grūdų rezervą, Norvegijos vyriausybė numatė apie 89,2 mln. eurų, skirtų ilgalaikiam grūdų įsigijimui ir saugojimo sutarčių finansavimui³².

Ištikus nenumatytai plataus masto nelaimei ar konfliktui kompetentinga ministerija įvertina krizės pobūdį ir pateikia išvadas Ministrų kabinetui. Sprendimą perimti rezervus iš privačių įmonių priima karalius Valstybės Taryboje. Priėmus ir paskelbus šią deklaraciją, vyriausybei bei įgaliotoms institucijoms automatiškai atsiranda specialūs kriziniai įgaliojimai. Atšaukiami komerciniai sandoriai: įmonės nebegali laisvai disponuoti rezervinėmis grūdų, kuro ir vaistų atsargomis. Valstybė perima sandėliuojamą maistą ir paskirsto pagal svarbiausius prioritetus³³. Gali būti laikinai konfiskuojamas privatus transporto ar nekilnojamas turtas būtiniams logistikos operacijoms³⁴. Kritinio aktyvavimo ir fizinio rezervų paskirstymo fazėje apskrities gubernatoriai atlieka svarbų koordinacinį vaidmenį. Jie tampa pagrindine koordinuojančia grandimi tarp centrinės valdžios ir savivaldybių.

Analizuojant Norvegijos valstybės rezervo modelį, svarbu atkreipti dėmesį ir į namų ūkių asmeninę parengtį. Norvegijos civilinės saugos direkcija primygtinai rekomenduoja kiekvienam namų ūkiui savarankiškai sukaupti rezervo išteklius savo namuose, kurių pakaktų išgyventi bent vieną savaitę be išorinės valstybės ar komunalinių tarnybų pagalbos³⁵. Norvegijos gyventojams

²⁷ *Totalberedskapsmeldingen. Meld. St. 9 (2024–2025)*: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20242025/id3082364/>

²⁸ *Staten ber om tilbod på beredskapslagring av korn*: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/staten-ber-om-tilbod-pa-beredskapslagring-av-korn/id3028355/>

²⁹ Ten pat.

³⁰ *Lyser ut nye kontraktar for beredskapslagring av matkorn*: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-kontraktar-for-beredskapslagring-av-matkorn/id3061307/>

³¹ *Beredskapslagring av matkorn*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ffddefa6bbc7435985a389bd45783665/rapport-beredskapslagring-av-matkorn-februar-2023-endelig.pdf>

³² *Anskaffelse av beredskapslagring av matkorn*: <https://www.doffin.no/notices/2024-103149>

³³ *Lov om næringsberedskap (næringsberedskapsloven)*: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-12-16-65>

³⁴ *Lov om helsemessig og sosial beredskap (helseberedskapsloven)*: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-06-23-56>

³⁵ *DSB. Slik bidrar du til Norges beredskap*: <https://www.dsb.no/sikkerhverdag/egenberedskap/slik-bidrar-du-til-norges-beredskap/>

rekomenduojama sukaupti būtinają krizės išgyvenimo rezervą, apimančią negendantį maistą, geriamąjį vandenį, šiltus drabužius, alternatyvias šildymo ir maisto ruošimo priemones bei kitas būtinausias atsargas.

Prancūzija

Valstybės mastu maisto produktų rezervas iš esmės nėra kaupiamas (arba apie tai nėra viešai prieinamos informacijos), nors apie maisto produktų tiekimo saugą kalba ne vienas atsakingas pareigūnas ir tai matoma įvairiuose viešuosiuose dokumentuose. Kitaip yra su valstybės strateginiais naftos produktų, retųjų metalų ir mineralų bei medikamentų rezervais (pastaraisiais labiau susirūpinta per Covid-19 pandemiją). Pavyzdžiui, strateginės naftos produktų atsargos kaupiamos 3 mėn. reikmėms, jei nutrūktų visas importas. Vis dėlto gyventojams rekomenduojama krizės atvejui turėti geriamojo vandens, maisto produktų atsargų ir kitų būtinų dalykų mažiausiai 3 dienoms (kai kas siūlo iki 14 dienų). Taigi tai iš esmės palikta gyventojų iniciatyvai. Įvairūs prekybininkai pirkėjams siūlo įsigyti rinkinių su būtinaisiais daiktais.

Nuo 2021 m. privatūs medikamentų rinkos operatoriai įpareigoti kaupti atsargas nuo 2 iki 4 mėnesių poreikiams patenkinti. Viešajame sektoriuje už medikamentų strategines atsargas atsakinga Viešoji sveikatos agentūra, ypač jos Farmacijos įmonių skyrius. Medikamentų strateginės atsargos išskirstytos po šalies teritoriją, jos yra: nacionalinės, priklausančios Viešajai sveikatos agentūrai; medikamentų atsargos, esančios 7 gynybos zonų civilinės ir karinės paskirties vietose, taip pat kai kuriose sveikatos priežiūros įstaigose; departamento prefektas (vyriausybės atstovai 101 departamente) kartu su regioninėmis sveikatos agentūromis turėjo parengti medikamentų skirstymo gyventojams planus. Valstybės strategines medikamentų atsargas sudaro apie 250 tūkst. padėklų. Jos skirtos biologinėms, cheminėms, radiacijos grėsmėms atremti, taip pat atsitiktinės radioaktyvios taršos grėsmėms ir didelio masto pandemijoms³⁶.

Nuo 2022 m. savivaldybės (komunos) ir savivaldybių susivienijimai turėjo parengti savivaldybių ir/arba savivaldybių susivienijimų apsaugos planus (pranc. *plan communal et intercommunal de sauvegarde*)³⁷. Šiuose planuose turėjo būti užtikrintas krizių valdymas ir reagavimas į jas žemiausiame savivaldos lygmenyje. Savivaldybės apsaugos planas (PCS) rengiamas mero iniciatyva, planas rengiamas vadovaujant merui. Plane turi būti rizikų analizė, atsižvelgiant į visas įmanomas rizikas, taip pat konkrečiai savivaldybei būdingos rizikos. PCS grindžiamas savivaldybės ištekliais. Šie planai turėjo būti parengti per dvejus metus. Savivaldybių susivienijimų, turinčių savo mokesčių bazes, apsaugos planai (PICS) apima kelių ar keliolikos savivaldybių solidarumą, koordinavimą ir jų atsaką į krizines padėtis. Departamento prefektas praneša savivaldybių susivienijimo vadovui apie prievolę parengti apsaugos planą. Tiek PCS, tiek PICS planai yra nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į galimų krizių raidą. Atnaujinimo laikotarpis negali viršyti penkerių metų.

Nuo 2009 m. pabaigos veikia Generalinis gynybos ir nacionalinio saugumo sekretoriatas (*Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale*, SGDSN)³⁸, padedantis ministrui pirmininkui vykdyti pareigas gynybos ir nacionalinio saugumo srityse. SGDSN, kaip sekretoriatas, remia sprendimų priėmimo procedūras Gynybos taryboje ir Nacionalinio saugumo taryboje, kurioms pirmininkauja Respublikos prezidentas. SGDSN veikla apima visas šių sektorių sritis, pavyzdžiui,

³⁶ *Sécurisation des approvisionnements stratégiques en France*: <https://projet-atlass.org/media/site/e5b8b1b88b-1679905558/securisation-des-approvisionnement-strategiques-en-france.pdf>; *Le guide pratique pour se préparer aux situations de crise*: <https://www.service-public.gouv.fr/particuliers/actualites/A18666>; *Gestion des stocks stratégiques de produits de santé*: <https://www.santepubliquefrance.fr/a-propos/nos-principes-fondateurs/etablissement-pharmaceutique/gestion-des-stocks-strategiques-de-produits-de-sante>

³⁷ *Décret n° 2022-907 du 20 juin 2022 relatif au plan communal et intercommunal de sauvegarde et modifiant le code de la sécurité intérieure*: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000045940284>

³⁸ *Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale* (SGDSN): <https://www.sgdsn.gouv.fr/notre-organisation/decouvrir-le-sgdsn/textes-concernant-le-sgdsn>

karinį planavimą, atgrasymo politiką, vidaus saugumą, susijusį su nacionaliniu saugumu, ekonominę ir energetikos saugą, kovą su terorizmu ir atsako į krizes planavimą.

SGDSN prisidėjo rengiant 2025 m. paskelbtą (pirmą kartą parengtą 2022 m.) Nacionalinės atsparumo strategijos peržvalgą³⁹, kurioje kaip 2 strateginis tikslas nurodytas „Vieninga ir atspari Prancūzija: prisidedant prie moralinio valstybės perginklavimo krizių akivaizdoje“. Iki 2030 m. Prancūzija turi užtikrinti savo atsparumą bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje, tiek žemyne, tiek užjūrio teritorijose. Veiksmų plane šiam tikslui pasiekti nurodytas valstybės atsparumas ekonominiame gyvenime, ir konkrečiai: gyvybiškai svarbūs valstybei tinklai turi veikti nepertraukiamai, jei būtina, išskiriant prioritetus. Taigi turi būti užtikrinta nepertraukiama civilinių telekomunikacijų tinklų (skubios pagalbos telefonų), valstybės tinklų (slaptų ir ne), energetikos ir geriamojo vandens tinklų veikla. Taip pat privalo būti užtikrintas sveikatos priežiūros įstaigų, ligoninių, telekomunikacijų operatorių, energetikos sektoriaus, bankų, maisto tiekimo, vandens ir sanitarijos tinklų, transporto ir kt. kibernetinis atsparumas. Kitas žingsnis – užtikrinti kritiškai svarbų tiekimą, nustatant grandinių pažeidžiamumą, išskiriant būtiniausias prekes, nustatant svarbiausias įmones, kurios gali būti greitai mobilizuotos. Taip pat pabrėžiamas kritiškai svarbių tiekimų diversifikavimas (193 punktas).

Padėtis dėl valstybės strateginių maisto produktų atsargų Prancūzijoje ne kartą buvo kritikuota. Pavyzdžiui, 2022 m. vasario mėn. Auditorių teismas paskelbė metinę ataskaitą, kurioje buvo skyrius „Maisto tiekimo sauga“⁴⁰, kuriame pabrėžtas tuomečių krizių valdymo mechanizmų neadekvatumas. Ataskaitoje rekomenduota geriau inventorizuoti atsargas, tačiau, nors ir paminint tokių šalių, kaip Suomija ar Šveicarija patirtį valdant strategines atsargas, teismas Prancūzijai nepasiūlė eiti ta linkme. Auditorių teismas ypač išskyrė Šveicarijos patirtį kaip viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo pavyzdį (ypač dėl kooperatyvo *Réservesuisse*).

2024 m. vasario mėn. keli Nacionalinės Asamblėjos Europos reikalų komiteto nariai paskelbė informacinio pobūdžio ataskaitą apie Europos maisto produktų tiekimo suverenumą⁴¹, kuriame skirta dėmesio ir padėčiai pačioje Prancūzijoje. Ataskaitoje maisto produktų tiekimo sauga įvardijama kaip stiprintinas prioritetas tarpministeriniu lygiu ir įgyvendintinas savivaldos lygmenyje. Nacionaliniu lygiu pasisakoma už SGDSN vaidmens stiprinimą maisto produktų tiekimo saugos krizių planavimo ir valdymo srityse. Pranešėjai apgailestavo, kad maisto produktų tiekimo sauga nepaminėta tarp 2022 m. Nacionalinės atsparumo strategijos prioritetų. Pranešėjai teigiamai įvertino tai, kad vyriausybei buvo iškeltas tikslas „plėtoti rezervus ir strategines atsargas“ kai kuriose srityse, įskaitant maisto produktų.

Kaip teigiama ataskaitoje, šiuo metu būtų sudėtinga sudaryti strategines atsargas, kurias valdytų valstybė arba kad maisto tiekimo grandinės dalyviai privalomai įgyvendintų trūkumų valdymo planus. Jau minėtas Auditorių teismas 2023 m. yra paskelbęs, kad maisto produktai, kitaip nei energetikos ir sveikatos apsaugos produktai, nėra nei viešųjų atsargų objektas, nei nacionalinės jų tiekimo užtikrinimo strategijos objektas. Žemės ūkio ir Ekonomikos ministerijos atsakingos už tiekimo ir gamybos pajėgumų stebėseną. Taigi reikėtų stiprinti tarpministerinio koordinavimo pastangas, kad būtų panašiai kaip Suomijoje (NESA agentūra), ir suteikti maisto produktų tiekimo sektoriui gyvybišką svarbą. Čia vėl pabrėžtas SGDSN vaidmuo.

Ataskaitos autorių teigimu, strateginių maisto produktų rezervų, užtikrinsiančių gyventojų poreikius tam tikrą laikotarpį, sukūrimas turėtų vykti konsultuojantis su žemės ūkio ir maisto tiekimo grandinės dalyviais, nuo gamybos iki skirstymo. Rezervų valdymas turėtų būti pavestas iš anksto patvirtintiems operatoriams, atsižvelgiant į Suomijos modelį. Taigi reikalingos teisinės nuostatos, kad atsirastų strateginių atsargų organizacija, panaši į naftos produktų tiekimo saugos sistemą.

³⁹ *Revue nationale stratégique 2025*: <https://www.sgdsn.gov.fr/publications/revue-nationale-strategique-2025>

⁴⁰ *Sécurité alimentaire: pour des stocks de réserve*: <https://fondation-farm.org/securite-alimentaire-pour-des-stocks-de-reserve/>

⁴¹ *Rapport d'information déposé par la Commission des affaires européennes sur la souveraineté alimentaire européenne*: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/rapports/du/116b2215_rapport-information.pdf

Savivaldos lygmenyje pranešėjai išreiškė paramą nuo 2014 m. įgalintų teritorinių maisto projektų (*projets alimentaires territoriaux*, PAT) plėtrai, pagal kuriuos išskaidomos žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo sistemos nuo nacionalinio lygmens iki savivaldos, asociacijų ir iki ūkininkų, pavyzdžiui, remiant trumpąsias tiekimo grandines. 2023 m. šalyje veikė apie 430 PAT. Pranešėjai pabrėžė, kad PAT nereiškia paramos autarkijai ar „vietiniam maisto tiekimo suverenumui“, bet užtikrina gamybos, skirstymo ir vartojimo tvarumą ir atsparumą.

Ataskaitos pranešėjai siūlo, kad būtų įsteigta šalies aprūpinimo maisto produktais saugos nacionalinė organizacija, kurios veikla būtų grindžiama tarpministerine priežiūra, kurią vykdytų SGDSN, o įgyvendinama ji būtų vietose per teritorinius maisto projektus (PAT)⁴².

Suomija

Suomijos valstybės rezervas veikia kaip nuosekli teisės aktų ir institucinių mechanizmų sistema. Ji skirta užtikrinti visuomenės ir valstybės funkcionavimo tęstinumą ekstremaliomis sąlygomis. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis valstybės atsargų naudojimą krizinių situacijų metu, yra Suomijos nepaprastosios padėties įstatymas (toliau – įstatymas)⁴³. Šis įstatymas suteikia Suomijos valdžios institucijoms išplėstinius įgaliojimus esant nepaprastosioms situacijoms, tokioms kaip karas, rimti ekonominiai sutrikimai ar didelio masto nelaimės. Įstatymo 2 dalyje iš esmės apibrėžiamas valstybės vaidmuo reguliuojant tam tikrų prekių paskirstymą, vartojimo ribojimus bei valstybės sukauptų atsargų panaudojimą.

Valstybės rezervo formavimo ir palaikymo teisinis pagrindas nustatytas Valstybinių atsargų įstatyme⁴⁴. Šis teisės aktas įtvirtina tiek valstybės institucijų, tiek ūkio subjektų pareigas užtikrinant tiekimo saugumą (suom. *huoltovarmuus*). Įstatyme numatyta strateginių atsargų kaupimo sistema, apimanti energijos išteklius, maisto produktus, vaistus, pramonines žaliavas ir kitus kritinius išteklius, kurie yra būtini visuomenės gyvybiniams poreikiams tenkinti.

Valstybės rezervo struktūrą reglamentuoja Suomijos vyriausybės sprendimai. Juose nustatomi atsargų lygiai ir prioritetinės rezervo sritys. Pastebėtina, kad vyriausybė šalies rezervo prioritetinių sričių sąrašą atnaujina periodiškai – 1992, 1995, 2002, 2013, 2018 metais Vėliausias nacionalinio rezervo prioritetinių sričių sąrašas atnaujintas 2024 m. spalio 24 d.⁴⁵

Šalies teisinėje sistemoje veikia atskiras Įstatymas dėl privalomųjų vaistų atsargų⁴⁶, kuriuo siekiama užtikrinti vaistų prieinamumą ir tolesnį jų naudojimąsi ekstremalių tiekimo sutrikimų atvejais. Šiuo įstatymu farmacijos gamintojai, vaistų importuotojai ir sveikatos priežiūros įstaigos yra įpareigoti laikyti tam tikrus vaistų kiekius atsargose. Priklausomai nuo vaisto rūšies, rezervų kiekiai varijuoja nuo kelių iki dešimties mėnesių vidutinio suvartojimo apimčių. Įstatyme taip pat nustatytos atsargų laikymo taisyklės, vaistų kategorijos, prievolių taikymo kriterijai ir kompensacijos mechanizmas už atsargų palaikymą. Šios nuostatos yra skirtos užtikrinti vaistų tiekimo stabilumą ir visuomenės sveikatos apsaugą, kai įprastinė tiekimo grandinė yra trikdoma ar nutrūksta.

Pastebėtina, kad tam tikrose Suomijos ūkio šakose galioja specialieji reikalavimai privačioms įmonėms kaupti privalomas atsargas. Suomija, būdama Europos Sąjungos narė, įgyvendina ir ES teisės aktus, pavyzdžiui, susijusius su naftos atsargų kaupimu.

Institucine prasme pagrindinis vaidmuo nacionalinio rezervo sudarymo ir tiekimo klausimu šalies vyriausybėje tenka Suomijos darbo ir ekonomikos ministerijai⁴⁷, o rezervų kaupimo ir valdymo politiką įgyvendina Nacionalinė ekstremalių atsargų agentūra (toliau – NESA)⁴⁸. Ši agentūra yra

⁴² Ten pat.

⁴³ *Emergency Power Act*: <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/2011/eng/1552>

⁴⁴ *Act on Safeguarding of Supply*: <https://www.finlex.fi/en/legislation/collection/1992/1390#crossHeading>

⁴⁵ *Government Decision on the Objectives of Security of Supply*: <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/en/a/the-new-government-decision-on-the-objectives-of-security-of-supply-takes-into-account-the-changed-security-environment>

⁴⁶ *Act on the compulsory storage of medicines*: <https://www.finlex.fi/en/legislation/collection/2008/979>

⁴⁷ *Ministry of Economic Affairs and Employment*: <https://tem.fi/etusivu>

⁴⁸ *National Emergency Supply Agency*: <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/en>

atsakinga už valstybės atsargų valdymą, jų atnaujinimą bei bendradarbiavimą su verslo sektoriumi. Ji taip pat koordinuoja pasirengimą krizėms ir užtikrina, kad kritinės tiekimo grandinės galėtų veikti ekstremalių situacijų metu.

Kartu su NESA šalyje taip pat veikia Nacionalinė tiekimo saugumo tarnyba (toliau – Taryba)⁴⁹. Ji yra strateginis patariamasis ir koordinuojantis organas nacionalinėje tiekimo saugumo sistemoje. Taryba veikia kartu su NESA ir yra platesnės Nacionalinės ekstremaliųjų atsargų organizacijos dalis, kurioje bendradarbiauja valdžios institucijos bei privataus sektoriaus subjektai siekdami užtikrinti šalies pasirengimą bei kritinių funkcijų tęstinumą.

Tarybą skiria šalies vyriausybė, o jos sudėtyje yra centrinės valdžios institucijų atstovai iš pagrindinių ministerijų (Ekonomikos ir užimtumo ministerija, Ministro pirmininko biuras, Užsienio reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Gynybos ministerija ir Socialinių reikalų bei sveikatos ministerija). Tarybą taip pat sudaro ir kitų institucijų (įskaitant Ginkluotąsias pajėgas ir Suomijos banką) bei regioninių ar administracinių organų, pavyzdžiui, Ekonomikos plėtros, transporto ir aplinkos centro, atstovai. Pagrindinės Tarybos funkcijos yra:

- stebėti tiekimo saugumo būklę ir plėtrą nacionaliniu mastu;
- siūlyti strategines priemones pasirengimo ir atsparumo stiprinimui;
- palaikyti ir plėtoti ryšius su pagrindiniais bendradarbiavimo partneriais viešajame, privačiajame ir trečiajame sektoriuose;
- imtis iniciatyvos nacionalinio pasirengimo klausimais;

teikti rekomendacijas ilgalaikės tiekimo saugumo politikos klausimais. Nors Taryba pati nevykdo operatyvinių veiklų (šias užtikrina NESA ir kitos institucijos), ji atlieka aukšto lygio koordinavimo ir patarimo organo funkciją, padėdama suderinti tiekimo saugumo tikslus skirtingose vyriausybės grandyse ir užtikrinti, kad būtų identifikuoti bei sprendžiami strateginiai iššūkiai.

Remiantis NESA pateikiama informacija⁵⁰, Suomija palaiko grūdų atsargas ekstremalioms situacijoms (įskaitant avižas, kviečius ir miežius). Remiantis šiuo metu galiojančiais normatyvais, Suomija privalo palaikyti grūdų atsargas, atitinkančias mažiausiai 6 mėn. vidutinį žmonių suvartojimą rimtų incidentų ar ekstremalių situacijų atveju. Pastaraisiais metais NESA padidino šias atsargas virš teisiškai nustatyto minimumo, išgydama papildomų grūdų, kad atsargos atitiktų maždaug 9 mėn. vidutinį vartojimą. Pastebėtina, kad Suomijoje galioja privalomos kuro atsargų laikymo nuostatos: importuotojai pagal nacionalinius teisės aktus ir Tarptautinės energetikos agentūros standartus privalo palaikyti komercines kuro atsargas, tokias kaip nafta, naftos produktai ir gamtinės dujos. Be privačių atsargų, Nacionalinė ekstremaliųjų atsargų agentūra užtikrina Suomijos kuro tiekimo saugumą, siekdama užtikrinti kuro tiekimo pajėgumus krizių metu. Remiantis NESA informacija, šalyje taip pat kaupiamos kuro durpių atsargos, kurios turėtų tarnauti kaip laikina priemonė šildymui galimų sutrikimų atvejais. Šios atsargos atitinka apie 20–30 proc. numatomo sezono durpių poreikio šilumos gamybai.

Pastebėtina, kad Suomija siekia palaikyti bendras importuoto kuro atsargas, atitinkančias maždaug 5 mėn. vidutinį įprastinį suvartojimą, siekiant užtikrinti kritinių šalies funkcijų tęstinumą. Vis dėlto tenka pastebėti, kad detali informacija apie konkrečius benzino ar dyzelino, o taip pat apie maisto, medikamentų ar kitų gyvybiškai svarbių nacionalinių rezervų kiekius paprastai neatskleidžiama viešai dėl saugumo priežasčių.

Nuo 2026 m. balandžio 1 d. įsigalioja naujas įstatymas Dėl valstybinių atsargų užtikrinimo⁵¹. Šis įstatymas keičia iki tol galiojusį Valstybinių atsargų įstatymą⁵². Šiame naujame įstatyme nustatoma tvarka dėl valstybinių atsargų įjungimo ar naudojimo sprendimų. Antai 11 straipsnis

⁴⁹ National Emergency Supply Agency: Security of Supply Council:

<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/huoltovarmuusneuvosto>

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Act on Ensuring Security of Supply and the Finnish Security and Defence Agency:

<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2026/107>

⁵² Act on Safeguarding of Supply: <https://www.finlex.fi/en/legislation/collection/1992/1390#crossHeading>

numato, kad ekstremalių situacijų atveju sprendimą dėl atsargų panaudojimo priima vyriausybė, kitais atvejais – Ekonomikos ir užimtumo ministerija.

Įstatymo 12 straipsnis reglamentuoja atsargų naudojimo ir paskirstymo sąlygas, įskaitant valstybinių medicinos, sveikatos priežiūros priemonių bei kitų socialinių atsargų išleidimą į apyvartą. Paskirstymo kriterijai apima gyventojų pagrindinių poreikių užtikrinimą, komercinių ar privalomų atsargų trūkumą, epidemiologinius reikalavimus ar tarptautinės pagalbos teikimą. Be to, įstatyme įtvirtintas produkcijos ir paslaugų rezervų mechanizmas, leidžiantis NESA sudaryti sutartis dėl kritinių gamybos pajėgumų ar teikiamų paslaugų užtikrinimo, siekiant, kad valstybės pasirengimo sistema galėtų veikti net esant tiekimo sutrikimams (13 str.).

Svarbu paminėti, kad šio įstatymo 6 skirsnis⁵³ apibrėžia ir detalizuoja valstybės rezervo finansavimo mechanizmą. Šio skyriaus nuostatos reglamentuoja rezervui skirtą fondą, jo pajamų šaltinius, administravimą, apskaitą ir priežiūrą. Nacionalinis tiekimo saugumo fondas (angl. *National Emergency Supply Fund*, toliau – Fondas)⁵⁴ veikia kaip nuo valstybės biudžeto atskiras fondas, kurį administruoja NESA. Fondo tikslas – padengti pasirengimo ekstremalioms situacijoms išlaidas ir susijusias investicijas, įskaitant rezervo atsargų palaikymą, logistikos priemones ir kitas būtinas priemones tiekimo saugai užtikrinti. Fondas taip pat gali būti naudojamas kompensuoti ir remti programas bei kitas veiklas, reikalingas įstatymų numatytų pasirengimo tikslų įgyvendinimui. Pastebėtina, kad, pasak 14 straipsnio, fondo pajamos sudaromos iš dalies procentinės dalies šalyje mokamo akcizo mokesčio (kuras, elektros energija). Kitaip tariant, už iškastinį kurą ir elektros energiją mokamo akcizo dalis yra nukreipiama į Nacionalinį tiekimo saugumo fondą. Pastebėtina, kad toks finansavimo mechanizmas užtikrina stabilų pasirengimo operacijų ir atsargų valdymo finansavimą. Fondo turta taip pat sudaro fizinės atsargos, įskaitant atsargų kaupinius ir kitą turta, reikalingą pasirengimui ekstremalioms situacijoms.

NESA atsako už fondo administravimą ir apskaitą. Išsamios taisyklės dėl buhalterinės apskaitos, finansinių ataskaitų rengimo, audito ir atskaitomybės nustatytos įstatyme, įskaitant atskiras finansines ataskaitas fondui ir metinį Nacionalinės audito tarnybos patikrinimą. Įstatyme taip pat numatyta (17 straipsnyje), kad fondas, gavus vyriausybės patvirtinimą, gali papildomai pasiskolinti lėšas didelės apimties ar neatidėliotiniams pirkimams vykdyti.

Švedija

Švedijos teisinėje bazėje nėra vieno nacionalinį atsargų rezervą reglamentuojančio įstatymo. Šalies teisinėje sistemoje išskirtini du teisės aktai, kurie iš esmės sukuria teises prielaidas šaliai nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu kaupti atsargas, būtinas ekstremalioms situacijoms. Tai Įstatymas dėl visapusiškos gynybos ir sustiprintos parengties⁵⁵ bei Įstatymas dėl savivaldybių ir regionų priemonių, skirtų pasirengti ekstremalioms situacijoms⁵⁶. Taip pat nacionalinėje teisės bazėje yra atskiras Įstatymas dėl naftos atsargų⁵⁷, kuris reglamentuoja naftos atsargų kaupimo ekstremalioms situacijoms sistemą, reikalingus kiekius ir kitus susijusius klausimus.

Įstatymas dėl visapusiškos gynybos ir sustiprintos parengties⁵⁸ yra pagrindinis Švedijos teisės aktas, reglamentuojantis valstybės pasirengimą karui ir aukštesnės parengties situacijoms. Įstatymas

⁵³ *Act on Ensuring Security of Supply and the Finnish Security and Defence Agency:*

<https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2026/107>

⁵⁴ *National Emergency Supply Agency: Funding and legislation:*

<https://www.huoltovarmuuskus.fi/en/organisation/funding-and-legislation>

⁵⁵ *Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap:* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19921403-om-totalforsvar-och-hojd-sfs-1992-1403>

⁵⁶ *Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser:* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2006544-om-kommuners-och-regioners-atgarder-sfs-2006-544/>

⁵⁷ *Lag (2012:806) om beredskapslagring av olja:* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2012806-om-beredskapslagring-av-olja-sfs-2012-806/>

⁵⁸ *Lag (1992:1403).*

apibrėžia „visuotinės gynybos“ sąvoką kaip visų valstybės, savivaldybių, privačiojo sektoriaus ir visuomenės veiklų visumą, skirtą pasirengti ginkluotam konfliktui. Jis nustato, kad visuotinę gynybą sudaro karinė ir civilinė gynyba, kurios turi būti koordinuojamos ir veikti integruotai.

Įstatyme įtvirtinami skirtingi parengties lygiai, įskaitant sustiprintą ir aukščiausią parengtį, kuriuos gali paskelbti vyriausybė, esant karo grėsmei ar ypatingoms aplinkybėms. Numatoma, kad paskelbus aukštesnę parengtį viešosios institucijos, savivaldybės ir tam tikri privatūs subjektai privalo pertvarkyti savo veiklą, mobilizuoti išteklius ir užtikrinti gyvybiškai svarbių funkcijų tęstinumą.

Įstatymas taip pat nustato, kad visuotinės gynybos ištekliai turi būti naudojami ne tik karo atveju, bet ir valdant krizes taikos metu, taip stiprinant valstybės atsparumą. Nors jis tiesiogiai nereglamentuoja atsargų kaupimo, sudaro teisinį pagrindą materialinių išteklių planavimui ir naudojimui ekstremaliomis sąlygomis.

Įstatymas dėl savivaldybių ir regionų priemonių, skirtų pasirengti ekstremalioms situacijoms⁵⁹ reglamentuoja Švedijos savivaldybių ir regionų pareigas pasirengti bei reaguoti į neįprastas ir ekstremalias situacijas taikos metu ir aukštos parengties laikotarpiais. Įstatymas nustato, kad savivaldybės ir regionai privalo vykdyti rizikos ir pažeidžiamumo analizę, parengti krizių valdymo planus ir užtikrinti gyvybiškai svarbių paslaugų tęstinumą.

Įstatyme apibrėžiama „neįprasta situacija“ kaip įvykis, kuris gerokai nukrypsta nuo įprastų sąlygų ir gali rimtai sutrikdyti svarbias visuomenės funkcijas. Savivaldybėms ir regionams suteikiama teisė ir pareiga koordinuoti veiksmus, naudoti visus turimus išteklius bei bendradarbiauti su kitomis institucijomis ir privataus sektoriaus subjektais siekiant užtikrinti visuomenės saugumą.

Įstatymas taip pat numato, kad krizės valdymo institucijos gali priimti skubius sprendimus ekstremaliomis aplinkybėmis ir priimti atsakomybę už koordinavimą regioniniu lygmeniu. Nors tiesiogiai nenurodo atsargų kaupimo apimtį, jis teikia teisinį pagrindą planuoti, valdyti ir užtikrinti esminių išteklių prieinamumą ekstremalių situacijų metu.

Įstatymas dėl naftos atsargų⁶⁰ reglamentuoja Švedijos nacionalinių naftos atsargų kaupimą siekiant užtikrinti energijos tiekimo saugą ekstremaliomis situacijomis, įskaitant karo grėsmę, politines krizes ar tiekimo sutrikimus. Įstatymas nustato, kad naftos importuotojai, tiekėjai ir tam tikri vartotojai privalo laikyti nustatytą naftos produktų kiekį šalies teritorijoje, atitinkantį minimalų 90 dienų suvartojimo arba importo lygį pagal ES direktyvas.

Įstatyme numatytos priežiūros ir kontrolės priemonės, kurias vykdo Švedijos energetikos agentūra⁶¹, įskaitant atsargų kiekio ir kokybės tikrinimą bei ataskaitų teikimą valdžios institucijoms. Taip pat reglamentuojami atsargų kaupimo ir valdymo atsakomybės pasidalijimai tarp privačių subjektų ir valstybės.

Šis teisės aktas sudaro tiesioginį teisinį pagrindą nacionalinėms strateginėms naftos atsargoms ir užtikrina, kad kritinės energijos ištekliai būtų prieinami ekstremalių situacijų metu, taip stiprinant šalies energetikos saugą ir pasirengimą visuotinės gynybos kontekste.

Nuo 1978 m. Švedijoje veikia Normavimo įstatymas⁶². Šis teisės aktas nustato vyriausybės ir kompetentingų institucijų įgaliojimus reguliuoti bei paskirstyti gyvybiškai svarbius išteklius ekstremaliomis situacijomis. Įstatymo tikslas – užtikrinti, kad kritinės prekės ir paslaugos būtų prieinamos visuomenei ir totalinės gynybos sistemai tais atvejais, kai įprastos rinkos priemonės nebegali garantuoti adekvataus tiekimo. Pagal šį teisės aktą, šalies vyriausybė gali paskelbti normavimo priemones, kuriomis nustatomi apribojimai prekių pardavimui, paskirstymui ir vartojimui tiek tiekėjų, tiek ir vartotojų atžvilgiu. Tokios priemonės gali apimti ribojimus tam tikrų produktų kiekiui asmeniui, privalomą produktų paskirstymą pagal prioritetus arba kitokias reguliavimo formas.

Įstatyme taip pat numatoma, kad skirstymo taisyklės gali būti derinamos su kitomis krizės valdymo priemonėmis, siekiant koordinuoti išteklių paskirstymą nacionaliniu mastu. Normavimo

⁵⁹ Lag (2006:544).

⁶⁰ Lag (2012:806).

⁶¹ Swedish Energy Agency: <https://www.energimyndigheten.se/en/>

⁶² Ransoneringslag (1978:268): https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/ransoneringslag-1978268_sfs-1978-268

režimas gali būti taikomas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, o jo vykdymą prižiūri nustatytos valstybės institucijos. Nors pagrindinės nuostatos yra orientuotos į didelio masto krizes, įstatyme taip pat numatytos procedūrinės garantijos ir kontrolės mechanizmai, užtikrinantys, kad priemonės nebūtų taikomos ilgiau nei būtina ir kad būtų atsižvelgiama į pagrindinius teisinius principus.

Apžvelgiant institucinę valstybės atsargų kaupimo sistemą, išskirtinos kelios pagrindinės institucijos, kurios, priklausomai nuo atsargų specifikos, dalijasi atsakomybėmis jų koordinavimo, paskirstymo ir saugojimo srityse. Tai Švedijos civilinės gynybos ir atsparumo agentūra⁶³, Švedijos nacionalinė maisto agentūra⁶⁴, Švedijos žemės ūkio tarnyba⁶⁵, Nacionalinis veterinarijos institutas⁶⁶.

Švedijos civilinės gynybos ir atsparumo agentūra (toliau – MSB) atlieka centrinių koordinavimo ir operatyvinių vaidmenį nacionalinėje atsargų sistemoje. Agentūra atsakinga už strateginių atsargų planavimą, priežiūrą ir valdymą, įskaitant medicinos priemones, maisto atsargas ir kitus kritinius išteklius. MSB koordinuoja veiklą tarp vyriausybės institucijų, regionų, savivaldybių ir privačių subjektų, užtikrindama, kad atsargos atitiktų nacionalinius pasirengimo tikslus. MSB administruoja vyriausybės asignavimus atsargų įsigijimui, organizuoja pirkimus ir užtikrina efektyvų išteklių naudojimą, įskaitant ES lygmens atsargas, tokias kaip *rescEU* medicinos atsargos. Krizės metu MSB organizuoja atsargų paskirstymą ir dislokavimą, prioritetizuodama labiausiai reikalingus regionus ar sektorius. Be to, agentūra atlieka rizikos analizę ir tiekimo grandinių stebėseną, numatydamą trūkumus ir teikdama rekomendacijas dėl atsargų plėtros ar perskirstymo.

Švedijos nacionalinė maisto agentūra atsakinga už maisto saugą, mitybą bei nacionalinės maisto tiekimo sistemos parengtį ekstremalioms situacijoms. Ji prižiūri maisto kokybę, užtikrina teisinių ir higienos standartų laikymąsi bei koordinuoja priemones, užtikrinančias gyventojų maisto tiekimą krizių metu.

Švedijos žemės ūkio tarnyba reguliuoja žemės ūkio gamybą, teikia paramą ūkininkams, administruoja subsidijas ir prižiūri žemės ūkio įvesties priemonių, tokių kaip sėklos ir trąšos, tiekimą. Ši institucija užtikrina maisto gamybos tęstinumą ir koordinuoja žemės ūkio pajėgumų išlaikymą ekstremalių situacijų atveju.

Nacionalinis veterinarijos institutas teikia ekspertinę paramą gyvūnų sveikatai, atlieka ligų stebėseną bei kontroliuoja epidemijų plitimą. Institucijos veikla yra esminė užtikrinant gyvulininkystės produktų saugą ir nuolatinį tiekimą, sudarant prielaidas stabiliai maisto grandinei. Šių trijų institucijų koordinuotas darbas sudaro integruotą sistemą, kuri apima maisto saugą, žemės ūkio gamybą ir gyvūnų sveikatą, užtikrinant nacionalinio maisto atsparumą ekstremalioms sąlygoms.

Švedija yra viena iš šalių, kuriai pavesta laikyti ES medikamentų atsargas. Šios atsargos prisideda prie bendros Europos parengties stiprinimo pagal *rescEU* sistemą. Švedijos civilinės gynybos ir atsparumo agentūra (MSB) atsakinga už medicinos priemonių, įskaitant asmeninės apsaugos priemones (pavyzdžiui, apsauginius chalatus), taip pat ventiliatorius ir kitą kvėpavimo aparatūrą, kaupimą. Ši įranga gali būti naudojama krizės metu, kai valstybių narių ištekliai yra nepakankami. Jei šaliai reikia ES išteklių, atsakinga nacionalinė institucija teikia prašymą Europos Sąjungai⁶⁷.

2021 m. Švedijos vyriausybės užsakymu analizuotas šalies pasirengimas kaupti medicinos atsargas⁶⁸. Tyrimo ataskaitoje konstatuoja, kad dabartinė vaistų ir medicinos priemonių tiekimo sistema Švedijoje yra pažeidžiama ir nepakankama rimtų krizių ir padidintos parengties situacijoms. Pastebėta, kad priklausomybė nuo tarptautinių tiekimo grandinių, efektyvumo siekimas su mažu

⁶³ Myndigheten för civilt försvar: <https://www.mcf.se/en/>

⁶⁴ Livsmedelsverket: <https://www.livsmedelsverket.se/>

⁶⁵ Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/>

⁶⁶ Statens veterinärmedicinska anstalt: <https://jordbruksverket.se/>

⁶⁷ Swedish Civil Defence and Resilience Agency: *The rescEU medical stockpile in Sweden:* <https://www.mcf.se/en/operations/international-operations/the-resceu-medical-stockpile-in-sweden>

⁶⁸ Government public investigations: *A strengthened supply security for healthcare:* https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/en-starkt-forsorjningsberedskap-for-halso-och_h9b319/html

atsargų lygiu bei nepakankamas koordinavimas silpnina sveikatos sistemos atsparumą. Ataskaita rekomenduoja nacionaliniuose teisės aktuose nustatyti atsargų kaupimo pareigas regionams ir kitoms institucijoms, įsteigti nacionalinę koordinavimo funkciją prie Nacionalinės sveikatos ir gerovės tarybos⁶⁹, gerinti tiekimo stebėseną ir stiprinti gamybos pasirengimą kritiniams produktams. Atsižvelgiant į tai, 2025 m. liepos mėn. šalies vyriausybė pavedė Odontologijos ir farmacijos išmokų agentūrai (toliau – TLV)⁷⁰ ir Nacionalinei sveikatos ir gerovės tarybai (toliau – Taryba)⁷¹ parengti pasiūlymus, užtikrinančius esminių vaistų atsargų prieinamumą krizės ar padidintos parengties metu. TLV analizuoja, kaip būtų galima užtikrinti pasirinktų vaistų atsargas, įskaitant pasiūlymus dėl jų organizavimo ir įsigijimo modelių, tuo tarpu Taryba vertina, ar farmacijos įmonės turėtų didesnę pareigą palaikyti kritinių vaistų atsargas, ir ar regionai turėtų didinti licencijuotų vaistų sandėlius ekstremalių situacijų ar karo atveju. Šis pavedimas yra dalis platesnės vyriausybės strategijos stiprinti nacionalinį vaistų tiekimo atsparumą ir jam skirta finansavimo programa 2025 metams, palaikanti šių institucijų analizę. Pastebėtina, kad šiuo metu vykdomos teisės aktų reformos numato, kad savivaldybės ir regionai bus įpareigoti kaupti medicininės atsargas pagal naujas parengties taisykles, kurios įsigalios 2027 m. sausį.

Apžvelgiant valstybės kritinių atsargų rezervo finansavimo modelį, pastebėta, kad Švedijoje nėra vieningo specialaus finansavimo mechanizmo, skirto nacionalinėms atsargoms, kaip kai kuriose kitose šalyse. Vietoje to, atsargų finansavimas vykdomas per skirtingus sektorius, institucijas ir mechanizmus, priklausomai nuo atsargų tipo ir institucijų atsakomybės. Dauguma esamų atsargų, ypač naujai formuojamų, finansuojamos iš valstybės biudžeto, skiriant kasmetinius asignavimus. Antai 2026 m. šalies biudžete buvo numatyta lėšų grūdų ir žemės ūkio produkcijos atsargų sukūrimui. Valstybinėms institucijoms, atsakingoms už atsargų planavimą, tokioms kaip Nacionalinė sveikatos ir gerovės taryba⁷² (medicininiams produktams) ar Švedijos nacionalinė maisto agentūra⁷³ (maistui), lėšos skiriamos iš jų kasmetinių biudžetų ir specialių vyriausybės pavedimų. Kai kurių atsargų finansavimas yra priskirtas privačiam sektoriui, pavyzdžiui, pagal Naftos atsargų įstatymą⁷⁴ energijos įmonės privalo laikyti atsargas savo sąskaita, o priežiūrą vykdo Švedijos energetikos agentūra⁷⁵. Taip pat dalis medicininių atsargų finansuojama iš ES lėšų, pavyzdžiui, minėtoji *rescEU* medicinos atsargų sistema, pagal kurią Švedija talpina pagal ES civilinės apsaugos mechanizmą įsigytas atsargas.

Apibendrinant Švedijos kritinių valstybės atsargų finansavimo mechanizmo reglamentavimą, pasakytina, kad jis yra decentralizuotas ir hibridinis: valstybės asignavimai naujoms atsargoms, institucijų biudžetai misijoms vykdyti, privačiojo sektoriaus finansuojamos privalomos atsargos ir ES bendrai finansuojamos atsargos.

Šveicarija

Privalomąsias atsargas kaupia apie 300 privačių įmonių. Šios įmonės turi pasirašiusios sutartis su Federaline šalies ekonominio aprūpinimo tarnyba (pranc. *Office fédéral pour l'approvisionnement économique du pays*, OFAE/vok. *Bundesamt für wirtschaftliche Landesversorgung*, BWL). Už maisto ir pašarų atsargų kaupimą daugiausia atsakingas kooperatyvas *Réservesuisse*, už medikamentų – *Helvecura*, už naftos produktų – *Carbura*, už dujų – *Provisiogas*, už trąšų – *Agricura*. Šios organizacijos tvarko garantijų lėšas ir kompensuoja privalomąsias atsargas kaupiančioms privačioms įmonėms iš šių lėšų. Pavyzdžiui, kooperatyvas *Réservesuisse* veikia nuo 1948 m. Nuo 2003 m. prie *Réservesuisse* žmonių maisto produktų kaupimo buvo prijungtas ir ūkinių gyvūnų pašarų kaupimas.

⁶⁹ *Socialstyrelsen*: <https://www.socialstyrelsen.se/en/>

⁷⁰ *Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket*: <https://www.tlv.se/>

⁷¹ *Socialstyrelsen*: <https://www.socialstyrelsen.se/en/>

⁷² *Socialstyrelsen*: <https://www.socialstyrelsen.se/en/>

⁷³ *Livsmedelsverket*: <https://www.livsmedelsverket.se/>

⁷⁴ *Lag (2012:806) om beredskapslagring av olja*: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2012806-om-beredskapslagring-av-olja_sfs-2012-806/

⁷⁵ *Swedish Energy Agency*: <https://www.energimyndigheten.se/en/>

Visos gaminančios ir prekiaujančios įmonės, užsiimančios gyvybiškai svarbiais produktais, kolektyviai prisideda prie garantijų fondo. Garantijų fondo lėšos leidžia kompensuoti atsargų laikytojams, pavyzdžiui, prekių vertės sumažėjimą ir padengti galimus kainų svyravimus. Privalomųjų atsargų kaupimas vienam gyventojui kainuoja apie 13 Šveicarijos frankų per metus. Dėl privalomojo atsargų kaupimo pirkėjams šiek tiek padidėja kaupiamų produktų kaina, taigi finansinė našta tenka visiems šalies gyventojams⁷⁶.

OFAE/BWL taip pat yra parengusi rekomendacijas namų ūkiams dėl atsargų kaupimo krizių atvejams. OFAE/BWL mano, kad krizės atveju tiekimo pertrūkiai greičiausiai būtų kelių ar keliolikos dienų, o ne mėnesių. Gyventojams rekomenduojama turėti maisto atsargų maždaug savaitei, 9 l geriamojo vandens vienam asmeniui ir būtinų vaistų, taip pat grynųjų pinigų nestambiais banknotais. Rekomendacijose pripažįstamos Rusijos karo prieš Ukrainą galimos ilgalaikės pasekmės Šveicarijai. Jei krizė tęstųsi ilgiau, Konfederacija galėtų taikyti prekybos ribojimus. Blogiausiu atveju maisto produktai būtų normuojami. Pagal dabartinį reguliavimą, nuo ketvirtos krizės dienos gyventojai turėtų gauti po 4 l geriamojo vandens per dieną. Per pirmas tris krizės dienas geriamuoju vandeniu jie turėtų pasirūpinti patys⁷⁷.

Pagrindiniai teisės aktai – Federalinis šalies ekonominio aprūpinimo įstatymas⁷⁸, 2017 m. gegužės 10 d. potvarkis dėl šalies ekonominio aprūpinimo⁷⁹ ir 2019 m. gegužės 20 d. DEFR/WBF (Federalinio ekonomikos, švietimo ir mokslinių tyrimų departamento) potvarkis dėl privalomojo maisto produktų ir pašarų kaupimo⁸⁰.

Nacionalinę ekonominio aprūpinimo organizaciją sudaro OFAE/BWL, privataus sektoriaus atstovai, 26 Šveicarijos kantonų atstovai ir kitų federalinių tarnybų atstovai. Šalies ekonominis aprūpinimas turėtų užtikrinti nepertraukiamą pagrindinių prekių ir paslaugų tiekimą gyventojams rimtų tiekimo sutrikimų atvejais. Išnagrinėjusi padėtį, Nacionalinė ekonominio aprūpinimo organizacija gali pareikalauti, kad Federalinis ekonomikos, švietimo ir mokslinių tyrimų departamentas (ministerija) atlaisvintų privalomuosius rezervus. Tai vyksta paskelbiant dekretą ir baigiasi, kai Nacionalinė ekonominio aprūpinimo organizacija konstatuoja, jog padėtis rinkoje normalizavosi. Nacionalinės ekonominio aprūpinimo organizacijos delegatas gali atlaisvinti iki 20 proc. kiekvieno produkto atsargų.

Šalies privalomieji rezervai apima keturias prekių kategorijas: maisto produktų ir ūkinių gyvūnų pašarų; energetikos prekių; medikamentų ir pramonės produktų. Nacionalinės ekonominio aprūpinimo organizacijos nariai sprendžia, kokius produktus kaupti ir kokiais kiekiais.

Privalomieji maisto produktų rezervai apima tiesiogiai vartojamus produktus, iš anksto apdorotus produktus ir gamybos priemones, pavyzdžiui, trąšas ir pašarus. Šie rezervai turėtų patenkinti šalies poreikius nuo 2 iki 4 mėnesių:

- cukrus / 3 mėn. / privalomas kaupimas;
- ryžiai / 4 mėn. / privalomas kaupimas;
- valgomieji aliejai ir riebalai / 4 mėn. / privalomas kaupimas;
- kava / 3 mėn. / privalomas kaupimas;
- duoniniai kviečiai / 4 mėn. / privalomas kaupimas;
- kietieji kviečiai / 4 mėn. / privalomas kaupimas;
- minkštieji kviečiai / 3 mėn. / privalomas kaupimas;

⁷⁶ *La sécurité de l'approvisionnement, qu'est-ce que c'est?*: <https://www.swissmill.ch/la-securite-de-lapprovisionnement-quest-ce-que-cest>; *Réserves obligatoires*: <https://www.reservesuisse.ch/reserves-obligatoires/?lang=fr>

⁷⁷ *Des provisions providentielles en cas de crise*: <https://www.ge.ch/actualite/provisions-providentielles-cas-crise-25-02-2025>; *Provisions providentielles*: <https://www.ge.ch/document/provisions-providentielles>

⁷⁸ Pranc. *Loi fédérale sur l'approvisionnement économique du pays*: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2017/308/fr>; vok. *Bundesgesetz über die wirtschaftliche Landesversorgung*: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2017/308/de>; angl. *Federal Act on the National Economic Supply*: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2017/308/en>

⁷⁹ *Ordonnance sur l'approvisionnement économique du pays du 10 mai 2017*: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2017/309/fr>

⁸⁰ *Ordonnance du DEFR sur le stockage obligatoire d'aliments et de fourrages du 20 mai 2019*: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2019/349/fr>

- kaloringi pašarai / 3 mėn. / privalomas kaupimas;
- pašarai su proteinu / 2 mėn. / privalomas kaupimas;
- azoto trąšos / 1/3 sezoninio poreikio / privalomas kaupimas.

Energetikos produktai turėtų patenkinti šalies poreikius nuo 3 iki 4,5 mėnesių:

- benzinas / 4,5 mėn. / privalomas kaupimas;
- dyzelinas / 4,5 mėn. / privalomas kaupimas;
- žibalas / 3 mėn. / privalomas kaupimas;
- lengvasis mazutas / 4,5 mėn. / privalomas kaupimas;
- lengvasis mazutas, papildantis dujas / 4,5 mėn. / privalomas kaupimas;
- urano branduolinis kuras / papildyti 2 reaktoriams / papildomas kaupimas.

Medikamentų atsargos kaupiamos 2–4 mėnesiams. Pavyzdžiui, stiprūs analgetikai ir opiatai – 3 mėn., vakcinos – 4 mėn.

Iš pramonės rezervų paminėtini etanolis (garantijų sutartis) ir plastiko granulės (papildomas kaupimas).

Taip pat gali būti kaupiami svarbių produktų papildomi rezervai. OFAE/BWL sudaro sutartis su atitinkamais savanoriškais tiekėjais. Papildomi rezervai apima svarbias prekes, kurių paklausa įprastomis aplinkybėmis nedidelė arba kurių tiekėjų yra nedaug (pavyzdžiui, avižos, urano kasetės, plastiko granulės)⁸¹.

Periodiškai, maždaug kartą per mėnesį, skelbiamos ataskaitos apie šalies ekonominį aprūpinimą. Pavyzdžiui, 2026 m. kovo 16 d. ataskaitoje nurodyta, kad rezerve šiek tiek trūksta medikamentų. Tuo tarpu energetikos, maisto produktų, informacijos ir ryšio technologijų, pramonės ir logistikos prekių ir paslaugų aprūpinimas užtikrintas⁸².

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus

Patarėjas dr. Juozapas Labokas

tel. (0 5) 209 6175, el. p. juozapas.labokas@lrs.lt

Patarėjas Sigitas Daukša

Tel. (0 5) 209 6172, el. p. sigitas.dauksa@lrs.lt

Patarėjas Lukas Grinius

tel. (0 5) 209 6193 el. p. lukas.grinius@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2026

⁸¹ Office fédéral pour l'approvisionnement économique du pays (OFAE): <https://www.bwl.admin.ch/fr>; Ordonnance du DEFR sur le stockage obligatoire d'aliments et de fourrages du 20 mai 2019.

⁸² Rapport de situation par l'Approvisionnement économique du pays du 16.3.2026: https://www.bwl.admin.ch/dam/fr/sd-web/hyh4zgR8Fxb8/20260216%20Lagebericht_WL_F.pdf